

การศึกษาผู้ใหญ่

๑. ความหมาย

การศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) โดยทั่วไป หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ทุกรูปแบบที่เกิดขึ้นหรือที่จัดให้มีขึ้นสำหรับประชาชนผู้ใหญ่ การให้ความหมายในแนวนี้ยึดถือ "ผู้เรียน" เป็นเกณฑ์ โดยหลักสากลทั่วไปถือว่าประชาชน อายุ ๒๐ ปีขึ้นไปคือผู้ใหญ่ สำหรับการศึกษาผู้ใหญ่ของไทยนั้นถือว่าเป็นบริการการศึกษาที่จัดขึ้นแก่ประชาชนนอกระบบโรงเรียนผู้มีอายุเข้าปีที่ ๑๕ ขึ้นไป คือ พันเกณฑ์การศึกษามาตรับบังคับแล้ว

การให้ความหมายในทางปฏิบัติมักแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ หรือแต่ละท้องถิ่น องค์การยูเนสโกได้ให้ความหมายที่เป็นที่ยอมรับทั่วไปว่า

"การศึกษาผู้ใหญ่ หมายถึง กระบวนการจัดบริการการศึกษาทุกรูปแบบที่นอกเหนือจากการเรียนตามหลักสูตรปกติในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นการเรียนในเนื้อหาใด ระดับใด หรือใช้วิธีการใดก็ตาม อาจจัดเป็นรูปชั้นเรียน หรือไม่เป็นชั้นเรียนก็ได้ มีตั้งแต่การศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ หัดอ่านหัดเขียน ไปจนถึงการศึกษาระดับสูงในระดับอุดมศึกษา อาจจัดเรียนภายนอกเวลา การศึกษาระบบเปิดหรือการศึกษาทางไกล เพื่อช่วยให้ผู้ใหญ่ได้เพิ่มพูนความรู้ พัฒนาความสามารถด้านอาชีพ ปลูกฝังหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติ รวมทั้งเพื่อให้มีความสมบูรณ์ของชีวิต กิจกรรมการศึกษาดังกล่าวมักจะเป็นกิจกรรมการเรียนนอกระบบโรงเรียนมากกว่าที่จะเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรปกติของสถาบันการศึกษาระดับต่างๆ"

๒. แนวความคิดทั่วไป

การพิจารณาความหมายของการศึกษาผู้ใหญ่จะ

เริ่มจากการเทียบเคียงความหมายของคำว่า "การศึกษา" และคำว่า "ชีวิต" ซึ่งทั้งสองคำมีความผูกพันกันอย่างแนบแน่น ดังที่ว่า "การศึกษาคือชีวิต" หรือ "ชีวิตคือการศึกษา"

หลักฐานที่แสดงความสอดคล้องด้านแนวคิดของการศึกษาผู้ใหญ่กับคำกล่าวข้างต้นมีปรากฏทุกยุคทุกสมัย ตัวอย่างเช่น ในสมัยกรีกโบราณ มีความเชื่อว่าการกิจของรัฐในการเสริมสร้างสังคม ก็คือปลูกฝังให้ประชาชนยึดมั่นในคุณธรรมความดี และเป็นประชาชนที่มีคุณภาพ นั่นคือ ให้การศึกษาแก่ประชาชนในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต

นักปรัชญาที่มีชื่อเสียงเช่น จอห์น สจ๊วต มิล (John Stuart Mill) และ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ต่างก็เชื่อว่าการศึกษาคือการสั่งสมประสบการณ์ตลอดชีวิต มากกว่าที่จะเป็นการได้รับการฝึกฝนอบรมเพียงช่วงวัยใดวัยหนึ่งเท่านั้น

ปรัชญาศาสนาพุทธ ก็ให้ความสำคัญในการฝึกฝนหรือพัฒนาคนอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้สรุปแนวคิดทางการศึกษาตามปรัชญาศาสนาพุทธว่า "เพื่อพัฒนาขั้นห้า" นั่นคือ การจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาศาสนาพุทธนั้นมุ่งพัฒนาบุคคลอย่างครอบคลุมทุกด้านของชีวิตให้มีความผสมกลมกลืนและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

จากแนวคิดดังกล่าว นับว่าเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งยึดถือแนวคิด "การศึกษาตลอดชีวิต" นั่นคือ เป็นการมองการศึกษาที่กว้างไกลไปกว่าการเรียนภายในโรงเรียน ในช่วงเยาว์วัยเท่านั้น การศึกษาผู้ใหญ่จึงคลุมไปถึงการเรียนรู้ด้วยตนเอง

คดี, 2521.
o Lifelong
เทพา :
ณธรรมแห่ง
ning Press,
g : Unesco
: Unesco
: Founda-
ion Today
: Unesco,

เอง การเรียนจากสื่อมวลชน การเรียนรู้จากการปฏิบัติงาน หรือการดำรงชีวิตประจำวัน การลงทะเบียนจากสถาบันหรือบริการต่างๆ ที่มีในสังคม การร่วมประชุมสัมมนา การศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุด หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์สถาน รวมไปถึงกิจกรรมการร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาชุมชน การดำเนินงานในรูปแบบสหกรณ์ กิจกรรมสนทนากาการ เป็นต้น

กิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่บางรูปอาจเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีในท้องถิ่นก็ได้ เช่น ชนบางเผ่ามีพิธีกรรมที่ถือว่าการเรียนรู้ และการทดสอบเพื่อรับรองว่าสมาชิกผู้นั้นเป็นผู้ใหญ่แล้ว ดังนั้นกิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่ จึงมีแม่แต่ในสังคมที่ล่าหลังด้านอารยธรรม ส่วนในสังคมที่พัฒนาแล้วกิจกรรมและการดำเนินการด้านการศึกษาผู้ใหญ่ก็มีความซับซ้อนมากขึ้น โดยทั่วไปกิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีส่วนคล้ายคลึงกันในประเด็นหลักๆ เพราะว่าการความต้องการเรียนรู้ของมนุษย์เป็นเรื่องสากล จะต่างกันก็ในเรื่องจุดเน้นและวิธีการปฏิบัติ ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหา ประวัติศาสตร์ และเงื่อนไขต่างๆ ของสังคมนั้นๆ

๓. การศึกษาผู้ใหญ่ในฐานะที่เป็นศาสตร์สาขาหนึ่ง

การศึกษาผู้ใหญ่ มีลักษณะเป็นทั้งสาขาวิชา เหมือนกับการศึกษาค้นคว้าในศาสตร์สาขาอื่นๆ ขณะเดียวกันก็มีลักษณะเป็นงานภาคปฏิบัติ คือ เป็นการ จัดกิจกรรมและบริการแก่ประชาชนวัยผู้ใหญ่ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนด้วย

งานด้านปฏิบัติมีมาช้านานแล้ว อาจกล่าวได้ว่า มีมาคู่กับมนุษยชาติเลยทีเดียว แต่ในแง่ของสาขาวิชานั้นว่ายังเยาว์วัยมากเมื่อเทียบกับศาสตร์สาขาอื่น การศึกษาผู้ใหญ่ยังไม่สามารถจะพัฒนา "แก่นความรู้" ที่เป็นของตัวเอง เพื่อให้เป็นที่ยอมรับตรงกันได้ ในประเด็นหลักๆ หลายประการ ทั้งนี้เพราะการศึกษาผู้ใหญ่มีลักษณะเป็นประยุกต์วิทยา ซึ่งขึ้นอยู่กับ

เงื่อนไขและความจำเป็นของแต่ละสังคม

การศึกษาผู้ใหญ่แตกต่างจากศาสตร์สาขาอื่นตรงที่สาขาอื่นนั้นมุ่งศึกษาค้นคว้าวิชาการเฉพาะด้าน การศึกษาผู้ใหญ่ มีลักษณะเป็นสหวิทยาการคือ ประยุกต์ความรู้จากหลายๆ สาขาวิชามา เพื่อให้เข้าใจธรรมชาติและพฤติกรรมของผู้ใหญ่ ลักษณะการเรียนรู้ และการส่งเสริมให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ที่ดี ตลอดจนค้นคว้าหาแนวทางในการขยายโอกาสแห่งการศึกษาไปสู่ประชาชนทุกหมู่เหล่า เพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดสังคมที่มีบรรยากาศของการเรียนรู้อย่างแท้จริง

ในแง่ของการปฏิบัตินั้นพิจารณาในหลายแง่มุม เช่น รูปแบบของกิจกรรม ลักษณะและวิธีการให้บริการ องค์กรที่ให้บริการ ตลอดจนกลุ่มเป้าหมาย ที่รับบริการ เป็นต้น ซึ่งเป็นงานที่มีขอบข่ายกว้างขวาง สถาบันที่เกี่ยวข้องและร่วมรับผิดชอบก็มีแตกต่างกันมากมาย อาจกล่าวได้ว่า กิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่เกิดขึ้นกับทุกคน มีทุกหนทุกแห่งและตลอดเวลา ภารกิจสำคัญของนักการศึกษาผู้ใหญ่ จึงอยู่ที่ว่าทำอย่างไร จึงจะช่วยผู้ใหญ่สามารถเรียนรู้ได้ดีที่สุด ตามความสนใจ ความต้องการของบุคคล กลุ่มคน หรือชุมชนโดยส่วนรวมและเหมาะสมกับสภาพการณ์นั้น ๆ

๔. วิธีการที่ใช้ในการศึกษาผู้ใหญ่

องค์กรหรือสถาบันต่างๆ ที่จัดบริการทางการศึกษาผู้ใหญ่ จะมีวิธีการและขอบเขตการดำเนินงานของตนโดยเฉพาะ รวมไปถึงมีภาษาและคำศัพท์ โดยเฉพาะสำหรับวงการของตนอีกด้วย เช่น ฝ่ายบรรณารักษ์ ฝ่ายพิพิธภัณฑ์ ศูนย์ฝึกอบรม ศูนย์การศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่ หรือองค์กรอื่นๆ ต่างก็มีรูปแบบ วิธีการ และเป้าหมายในการทำงานของตน แม้องค์กรหรือสถาบันเหล่านั้น จะให้บริการแก่ชุมชนในพื้นที่เดียวกัน

ก็ตามก็ยังยากที่จะตรงกันได้ อย่างไรก็ตาม การศึกษาผู้ใหญ่ร่วมมือระหว่างองค์ที่จะกำหนดแนวทางวิธีการพื้นฐานให้มีความสอดคล้อง เกิดประโยชน์สูงสุด

การดำเนินงานอยู่บนพื้นฐานทาง จะต้องสอดคล้องกับผู้เรียน เนื่องจากการเรียนการสอนจำกัดมาก เมื่อใดอย่างไรก็ตามจากแตกต่างระหว่างเด็กเล็กอย่างชัดเจนมากกว่าเด็ก ราวไม่มี เช่น การบิดา-มารดา เป็น สนุนให้การเรียนรู้เร็วกว่าเด็ก เด็กจะเรียนรู้สิ่งต่างๆ ส่วนผู้ใหญ่เข้าร่วม หรือความสนใจในด้านการเรียนหลาย การฝึกฝน และจนวนยากแก่การเปลี่ยน จะต้องหาทางจัดเหล่านี้ด้วยวิธีการอีกประการหนึ่ง 6 "อำนาจ" ที่จะ ได้ ครุจำเป็นต้อง

ม
 ตรีสาขาอื่น
 รเฉพาะด้าน
 การคือ ประ-
 เพื่อให้เข้าใจ
 ษณะการเรียนรู้
 ที่ดี ตลอดจน
 ทางการศึกษา
 คลลได้เรียนรู้
 ที่มีบรรยากาศ
 ะหลายแง่มุม
 และวิธีการให้
 กลุ่มเป้าหมาย
 อบข่ายกว้าง-
 ขอบก็มีแตก-
 รมการศึกษา-
 แห่งและตลอด
 ใหญ่ จึงอยู่ที่
 ะเรเรียนรู้ได้ดี
 ะบุคคล กลุ่ม-
 ะสมกับสภาพ-

บริการทางการ
 ขดการดำเนิน
 มาและคำศัพท์
 เช่น ฝ่าย
 รม ศูนย์การ-
 ารศึกษาผู้ใหญ่
 าร และเป้า-
 ารหรือสถาบัน
 พื้นที่เดียวกัน

ก็ตามก็ยังยากที่จะสื่อสาร หรือหารูปแบบวิธีการที่
 ครงกันได้ อย่างไรก็ตามแนวโน้มในการดำเนินงาน
 การศึกษาผู้ใหญ่ โดยทั่วไปก็แสดงให้เห็นว่าความ
 ร่วมมือระหว่างองค์กรต่างๆ มีมากยิ่งขึ้น มีความพยายาม
 ที่จะกำหนดเป้าหมายหลักร่วมกัน และพยายาม
 หาวิธีการพื้นฐาน เพื่อการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อให้
 ให้ความสอดคล้องเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และก่อให้เกิด
 ประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

การดำเนินงานด้านการศึกษาผู้ใหญ่จำเป็นต้อง
 อยู่บนพื้นฐานทางจิตวิทยา และสังคมวิทยา นั่นคือ
 จะต้องสอดคล้องกับธรรมชาติและความต้องการของ
 ผู้เรียน เนื่องจากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับกระบวนการ
 การเรียนการสอน และจิตวิทยาเกี่ยวกับผู้ใหญ่ยังมี
 จำกัดมาก เมื่อเทียบกับการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเด็ก
 อย่างไรก็ตามจากหลักฐานข้อมูลต่างๆ ได้ชี้ให้เห็น
 แตกต่างระหว่างกระบวนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ และ
 เด็กอย่างชัดเจน เป็นต้นว่า ผู้ใหญ่มีประสบการณ์
 มากกว่าเด็ก รวมไปถึงประสบการณ์บางอย่างเด็กยัง
 ไม่มี เช่น การเกี่ยวพาราสี การแต่งงาน การเป็น
 บิดา-มารดา เป็นต้น ประสบการณ์ต่างๆ มีส่วนสนับสนุน
 ให้การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ในบางเรื่องดีกว่า และ
 เร็วกว่าเด็ก เด็กๆ ไปโรงเรียนด้วยความคาดหวังที่
 จะเรียนรู้สิ่งต่างๆ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับชีวิตอนาคต
 ส่วนผู้ใหญ่เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อสนองความจำเป็น
 หรือความสนใจในสภาพปัจจุบัน ผู้ใหญ่อาจมีปัญหา
 ด้านการเรียนหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขาด
 การฝึกฝน และสะสมนิสัยบางอย่างไว้เป็นเวลานาน
 จนยากแก่การเปลี่ยนแปลง ซึ่งนักการศึกษาผู้ใหญ่
 จะต้องหาทางจัดปัญหา และอุปสรรคต่อการเรียน
 เหล่านี้ด้วยวิธีการที่เหมาะสม ความแตกต่างที่สำคัญ
 อีกประการหนึ่ง คือ "ครู" ในการศึกษาผู้ใหญ่ไม่มี
 "อำนาจ" ที่จะบังคับผู้เรียนเหมือนกับการสอนเด็ก
 ได้ ครูจำเป็นต้องหาทางให้ผู้เรียนยอมรับด้วยเหตุผล

หรือหลักฐานที่เกิดจากการปฏิบัติให้เห็นจริง

กล่าวโดยสรุป วิธีการที่ใช้ในการศึกษาผู้ใหญ่
 โดยทั่วไป มักจะแตกต่างจากที่ใช้กับเด็ก ศาสตร์-
 แขนงที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับธรรมชาติของการเรียน-
 การสอนผู้ใหญ่เรียกว่า Andragogy และ ศาสตร์-
 แขนงที่ว่าด้วยการเรียนการสอนสำหรับเด็ก เรียกว่า
 Pedagogy ซึ่งศาสตร์ทั้งสองแขนงนี้มีวิธีการปฏิบัติ
 ที่แตกต่างกันหลายประการที่สามารถเห็นได้ชัดเจน

๔. องค์กรที่ให้บริการและจัดกิจกรรมด้านการศึกษาผู้ใหญ่

องค์กรและบริการการศึกษาผู้ใหญ่ในแต่ละประ-
 เทศมีผิดแผกแตกต่างกันมากมาย ต่อไปนี้เป็นตัวอย่าง
 เกี่ยวกับองค์กรและกิจกรรมหลักๆ ด้านการศึกษาผู้ใหญ่

ในสหราชอาณาจักร ถือว่ากิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่
 เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาอาณาเขตของคน
 ให้เป็นประเทศที่สมบูรณ์ จึงได้มีการจัดตั้งและสนับสนุน
 สถาบันอุดมศึกษาจำนวนมาก ในอัฟริกา เอเชีย
 และหมู่เกาะคาริบเบียน เพื่อจัดตั้งหน่วยงานสำหรับ
 ให้บริการการศึกษาผู้ใหญ่ในสถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ
 เรียกว่า Extramural department การกิจหลักก็
 เพื่อให้บริการการศึกษาต่อเนื่องแก่ประชาชนในชุมชน
 ที่สถาบันการศึกษานั้นตั้งอยู่

กิจกรรมการพัฒนาชุมชน ก็เป็นรูปแบบที่สำคัญ
 ในการศึกษาผู้ใหญ่ หลักการสำคัญก็เพื่อแก้ปัญหาใน
 ท้องถิ่นโดยอาศัยประชาชนในท้องถิ่นโดยตรง เจ้า-
 หน้าที่หรือผู้รู้เป็นเพียงผู้คอยให้คำแนะนำช่วยเหลือและ
 สนับสนุนตามความจำเป็น กิจกรรมการพัฒนาชุมชน
 มักได้รับการสนับสนุนจากหน่วยของรัฐ องค์กรเอกชน
 และองค์กรต่างประเทศ ตัวอย่างกิจกรรมเหล่านี้เช่น
 การณรงค์ด้านการรู้หนังสือของประชาชน การให้
 การศึกษาแก่สตรีในชนบท การให้ความรู้ประชาชน
 เกี่ยวกับด้านสุขภาพอนามัย โภชนาการ การเลี้ยงดูบุตร
 รวมไปถึงกิจกรรมอื่นๆ เช่น การร่วมมือสร้างถนน ทำ
 บ่อน้ำ สร้างโรงเรียน จัดทำที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

เป็นต้น กิจกรรมพัฒนาชุมชนต่างก็มีจุดมุ่งหมาย เพื่อเสริมสร้างสำนักแห่งสังคมประชาธิปไตย และ เพื่อส่งเสริมบรรยากาศแห่งการศึกษาแก่ประชาชน

หน่วยงานของรัฐต่างก็มีบทบาทสำคัญในการ ให้การศึกษาแก่ประชาชนในขอบข่ายของงานและความรับผิดชอบของหน่วยงานนั้น ตัวอย่างเช่น หน่วยงานด้านเกษตรก็ให้ความรู้และทักษะเกี่ยวกับอาชีพด้านเกษตรในรูปแบบต่างๆ นอกจากนี้ก็มี หน่วยงานที่ให้ความรู้ และช่วยเหลือประชาชนในด้านสุขภาพอนามัย ด้านความผาสุกของประชาชน การฝึกอบรมให้เป็นพลเมืองดี ตลอดจนฝึกอบรมความรู้เฉพาะสาขาวิชาแก่เจ้าหน้าที่ หรือพนักงานของตน เช่น ศูนย์ฝึกการไปรษณีย์โทรเลข โรงเรียนการรถไฟ ศูนย์ฝึกอบรมของกรมการปกครอง ตลอดจนวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร เป็นต้น

ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์สถาน หอศิลป์ สถาบันเหล่านี้ก็ให้ความรู้ และข่าวสารข้อมูลแก่ประชาชน อาจใช้เป็นศูนย์การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ให้การศึกษาเสริมแก่สถาบันต่างๆ ในหลาย แห่งที่มีอ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดเคลื่อนที่ ตลอดจนการจัดนิทรรศการต่างๆ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป แทบทุกแห่งทั่วโลก ต่างก็มีกิจกรรม โครงการ สถาบัน หรือแหล่งให้บริการต่างๆ เกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ หลายรูปแบบ ซึ่งอาจจะ เป็นความริเริ่มของท้องถิ่นเอง หรือส่วนบุคคล หรือ องค์กรอาสาสมัครต่างๆ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ ศูนย์ฝึกอาชีพ การสัมมนา การฝึกอบรม เป็นต้น บางองค์กรดำเนินการเป็นเอกเทศ บางองค์กรมีการร่วมมือหรือได้รับความสนับสนุนจากองค์กรอื่น เช่น ร่วมมือกับสถาบันศาสนา สหภาพแรงงาน ตลอดจนองค์กรทางการเมือง รูปแบบการให้บริการ ก็แตกต่างกันไป เช่น ฝึกอบรมด้านอาชีพ กิจกรรม นันทนาการ หรือแม้แต่การโฆษณาชวนเชื่อ ทั้งนี้ แล้วแต่จุดประสงค์ขององค์กรนั้นๆ บางองค์กรอาจมี บริการเพียงน้อยนิด ถ้าพิจารณาโดยส่วนรวมจะเห็นว่าองค์กรต่างๆ เหล่านี้มีกระจายอยู่ทั่วไป เมื่อรวมกัน แล้วนับได้ว่าเป็นการให้บริการการศึกษาแก่ประชาชน อย่างมหาศาล เปิดโอกาสให้แก่ประชาชนได้เรียนรู้ ฝึกฝนทักษะ และเสริมสร้างทัศนคติต่างๆ เพื่อให้ สามารถปรับตัวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขตามควรแก่ อดิภาพ

ปฐม นิคมานนท์

ปฐม นิคมานนท์
Houle, C.O
Pub
Kidd, J.R.
Knowles, P
Ass
Nikamanon,
Soc:
doc
Peters, J.
Res
Unesco. I

บรรณานุกรม

- ปฐม นิคมานนท์ การศึกษานอกระบบโรงเรียน วิทยุอักษรการพิมพ์ 2529.
- Houle, C.O. The Design of Education San Francisco : Jossey Bass
Publisher, 1972.
- Kidd, J.R. How Adults Learn, Chicago : Association Press, 1973.
- Knowles, M.S. The Modern Practice of Adult Education. New York,
Association Press, 1971.
- Nikamanon, P. The Role of Institutions of higher Education Involved in
Social Change through Adult Education : Focus on Thailand. A
doctoral Thesis, University of Toronto, Canada, 1982.
- Peters, J.M. and B.B.Bank "Adult Education" in Encyclopedia of Educational
Research, New York, Free Press, 1982.
- Unesco. Terminology in Adult Education. Paris : Unesco, 1979.

ก ต่างก็มีกิจ-
ให้บริการต่างๆ
ม ซึ่งอาจจะ
บุคคล หรือ
เรียน พิธิธ-
การฝึกอบรม
เทศ บางองค์-
นจากองค์กรอื่น
สภาพแรงงาน
มการให้บริการ
วิชาชีพ กิจกรรม
ชนเชื้อ ทั้งนี้
างองค์กรอาจมี
ส่วนรวมจะเห็น
วไป เมื่อรวมกัน
ษาแก่ประชาชน
ชาชนได้เรียนรู้
ต่างๆ เพื่อให้
ลของสังคม
ามสุขตามควรแก่

นิคมานนท์